

Oud Nieuws

Kees Vertoeij

In de vorige Strandloper hebben we het eerste deel van de voordracht van Jac. P. Thijsse, waarin deze zijn visie geeft

omtrent de toekomst van de duinen, kunnen lezen. Het laatste gedeelte van die toespraak treft u hieronder aan.

* * *

De duinen zijn dus een waar lustoord en hun moderne bestemming zou die moeten zijn van één groot Nationaal Park aan de monden van Schelde, Rijn en Maas, van Cadzand tot Rottumeroog. Dat is om zoo te zeggen hun mondiale betekenis.

Helaas hebben zij van de vroegste tijden af, zoolang de duinstreek door menschen

bewoond is, te lijden gehad van velerlei wanbeheer.

Telkens heeft men getracht ze te exploiteeren door houtteelt, landbouw, tuinbouw, veehouderij, jacht. Uitgebreide duingebieden zijn daardoor van karakter veranderd en omgezet in tuinbouwgronden, weiden en akkers. Sommige strooken kregen een dikwerf fraaie toepassing als buitenplaatsen, andere kwamen onder stadsuitbreiding en villabouw.

Wij beperken ons thans tot wat er nu nog aan werkelijk duinlandschap is overgebleven.

Dit is zwaar aangetast door wat wij kortheidshalve „roofbouw” kunnen noemen.

Vernietigend voor de toch zoo onontbeerlijke vegetatie was de beweiding met vee (vooral geiten en schapen) en de aanwezigheid van het konijn. De onbegrijpelijke kortzichtigheid, om ter wille van de jacht dit dier te behouden, te behoeden, zelfs aan te kweken, kan niet genoeg gelaakt worden.

Verbazingwekkend en bedroevend is het, hoe in vroeger eeuwen het konijn door strenge jachtordonnanties werd beschermd, zelfs ten nadeele van den landbouw. De Hollandsche duinen hebben een korte wijle van verademing gekend tijdens de Bataafsche republiek, toen de Fransche hulptroepen met of zonder permissie ongebreideld in de duinen hebben gejaagd met het resultaat, dat de konijnen er zoo goed als geheel werden uitgeroeid.

Doch in stede van onder meerdere zegeningen van de Revolutie ook dit buitenkansje dankbaar te aanvaarden, hebben onze betovergrootvaders er zich dadelijk op toegelegd om het duin weer te repeupleren, zooals ze dat deftig uitdrukten.

Het konijn schaadt het duin niet alleen door zijn gravérij, maar vooral door zijn vraat, die leidt tot verarming van de duinflora en tot blootlegging van den bodem, wat weer ongewenschte verstuiwing tot gevolg kan hebben. Het duin krijgt dan een woestijnkarakter, kale zandplekken, afwisselend met korstmosvelden met hier en daar eilandvormige groepen van kruipwilg en daarin dan nog wat restantjes van de eigenlijke duinflora, die hier een asyl vinden. Enkele ruige planten, die tegen het konijn bestand zijn, zooals Jacobs Kruiskruid en Hondstong, accentueeren nog duidelijker het steppen-karakter.

Doch de meeste mooie duinplanten worden uitgeroeid, verdwijnen geheel en al: Het mooie Orchideetje, de Hondswortel (*Anacamptes pyramidalis*) kwam zestig jaar

geleden, toen ik begon te botaniseeren, nog vrij algemeen voor in de Hollandsche duinen, thans nog alleen op enkele plekjes in het gebied van de Provinciale Waterleiding van Noordholland. Deze plant heeft als meer orchideeën de gewoonte om zijn groene loof reeds in den winter boven den grond te brengen, wat de konijnen natuurlijk met vreugde begroeten. Van de breedbladige Wespenorchis bijten zij bij voorkeur de bloemtrossen af, zoodra die zich vertoonen. En zoo gaat het met tientallen van andere plantensoorten. Geen enkel kiemplantje is voor hen veilig en dit is wel het allerergste, want zoodoende verhinderen zij de natuurlijke regeneratie van het duinwoud.

Waar de kruidflora te kort gaat schieten, tasten zij het houtgewas aan, dat in zijn schors de rijke overwinteringsvoorraden bergt. Daarmee beginnen ze reeds vroeg in den herfst en al heel spoedig staan dan de kardinaalsmutsjes met bloote beenen. Op wonderlijke wijze weet dit fraaie heestertje dan nog stand te houden, maar dan slechts in een bepaalden vorm, die wij den noodtoestand zouden kunnen noemen. Alleen waar de konijnen ontbreken of minder talrijk zijn, kan deze *Evonymus* zich ontwikkelen tot een boom.

Waar de flora zoo verarmt, gaat natuurlijk ook de fauna achteruit. Iedere plant heeft zijn begeleiders uit het dierenrijk, voornamelijk insecten en deze vormen weer een voedselvoorraad voor de vogels en de vleermuizen. Vooral voor broedende vogels zijn insecten een onontbeerlijke levensvoorwaarde. Het konijnenduin wordt dan ook stiller en leeger, naarmate het aantal der knagertjes stijgt.

Wij weten deze dingen zeer precies en sedert langen tijd en moeten er ons daarom over verbazen, dat nog in zoo vele duinen het konijn wordt geduld, zelfs in het Staatsnatuurmonument de beroemde Beer aan den Hoek van Holland.

In den laatsten tijd komt daar wel verandering in, nu in de duinen van het Staatsboschbeheer, in de Provinciale Duinen van Noordholland, in de duinen van de Amsterdamsche Waterleiding en enkele andere duingebieden het konijn stelselmatig wordt bestreden.

* * *

Voorts hebben de duinen geleden door de ontwatering. Ir. Bijl zal u straks bezig houden met het belangwekkend vraagstuk van de merkwaardige en nog al ingewikkelde waterhuishouding van onze duinen.

Voor mijn betoog is het voldoende, om

hier vast te stellen, dat door allerlei oorzaken de gemiddelde grondwaterstand in de duinen een daling heeft ondergaan van 2—4 Meter.

Een periodieke daling van het grondwater in verband met seizoenschommelingen of de bekende elfjarige periode van maxima en minima van neerslag kan de duinflora goed doorstaan. Een leerzaam voorbeeld daarvan levert het Staatsnatuurmonument de Muy op Texel, waar wij hebben kunnen waarnemen, dat in de laatste halve eeuw, door een vijftal droogte-perioden heen, de flora der vochtige valleien en duinplassen zich normaal heeft kunnen ontwikkelen.

Doch een *blijvend* lager peil doet eindelijk de flora van de natte pannen geheel verdwijnen, zooals dat dan ook van Den Haag tot Velzen reeds het geval is.

Met elkander beslaan die vlakten een groot deel van het duin, meer dan de helft.

Wij kunnen dus zeggen, dat de wateronttrekking het grootste deel van het gebied beroofd heeft van een schoone en belangrijke flora en fauna. Wat er voor in de plaats komt of kan komen staat daarbij verre ten achter.

Ook voor de eenigszins hooger gelegen gronden heeft een snelle daling van het grondwater een ongunstigen invloed op den boomgroei, doordat het wortelgestel zich niet zoo snel aan de veranderde omstandigheden kan aanpassen en doordat de kiemplanten nu eerder geschaad worden door de natuurlijke perioden van droogte.

Ook wordt door die ontwatering de vochtigheidsgraad van de onderste luchtlagen, die voor den plantengroei van groot belang is, ongunstig beïnvloed. De nieuwere studies aangaande het mikroklimaat kunnen hierover nader uitsluitsel geven.

Behalve door wateronttrekking hebben de waterleidingbedrijven het landschap der duinen over groote oppervlakten ernstig geschaad door het systeem van open kanalen en puttenreeksen. Reeds hierom alleen zou men de voorkeur geven aan het uitsluitend toepassen van diepwaterwinning, waar dat mogelijk is.

Indien in het belang der drinkwatervoorziening middelen gevonden zouden kunnen worden om het waterkapitaal der duinen te doen toenemen in plaats van te verminderen, dan zou daarvan voor de vegetatie van het duin ook veel goeds zijn te verwachten. Nu het Yselmeer en de Groote Rivieren te hulp worden geroepen, bestaat daarvoor wel eenige kans.

Alles roept om een betere verzorging van het duin. Behalve door de bestrijding van het konijn en door de zorg voor het waterkapitaal, vindt men die ook in doelmatige duinheplanting. Lange jaren heeft men in dit opzicht gezocht en geëxperimenteerd en in het laatst der vorige eeuw is het Staatsboschbeheer begonnen hier doelbewust op te treden.

Wij weten tegenwoordig dat het natuurlijke bosch van het duin bestaat uit laag hout en dat naalddhout er spontaan alleen voorkomt als boschjes van Jeneverbes, zooals we die aantreffen in het Natuurmonument Geul en Westerduinen van het Staatsboschbeheer.

Dit wordt bevestigd door wat er thans nog bestaat als fraai duinbosch: Haagsche Bosch, Scheveningsche boschjes, de groote buitenplaatsen van Den Haag tot Bergen en Schoorl.

In de laatste eeuwen echter is onze boschbouw onder de bekoring gekomen van de snel groeiende en spoedig profijt leverende dennen en zoo heeft ook dat naalddhout zijn intrede gedaan in ons duin, eerst Grove Den, toen Zeepijn, enkele soorten van Sparren en nu laatstelijk de Zwarte Den en zijn beide variëteiten de Oostenrijker en de Corsicaan. Dat is een heele worsteling geweest, bijzonderheden kunt gena lezen in het voortreffelijke boek van Dr. van Steyn over Duinbebossching.

De Grove Den bleek ongeschikt, maar heeft het hier en daar toch weten te brengen tot aardige boschpartijen en vooral tot zeer schilderachtige strijdvormen. De Zeepijn gaf eerst teleurstelling, maar ondervindt tegenwoordig meer welwillendheid. Doch de Zwarte Den bleek boven alle verwachting bestand tegen het zeeklimaat en wordt nu sedert veertig jaren in groote hoeveelheid aangeplant.

Deze Zwarte Den is afkomstig uit Centraal en Zuid-Europa. Ge kunt hem bewonderen in de Oost-Alpen en hij is een sieraad van het Wiener Wald. Als hij tegen de vijftig jaar oud is, gaat hij een mooien kroon vormen, wijd uitgespreid en wel wat gelijkend op de beroemde pijnboomen van Rome en Napels.

Maar wij moeten nog afwachten of hij het hier bij ons brengt tot een zoo achtbaren staat en ook of een woud van Zwarte Dennen hier eeuwen kan stand houden in gestadige natuurlijke verjonging.

Dat kan het loofbosch wel en zeer terecht is onze duinbebossching tegenwoordig dan ook sterk gericht op loofhout.

Eigenlijk is in een natuurlijk ongestoord duin, dus vrij van kunstmatige ontwatering, vrij van vee en konijnen, niet overmatig betreden door den mensch, de duinbebossching overbodig, want zoo'n duin beboscht zichzelf op de plaatsen waar boomgroei mogelijk is.

Het ware te wenschen, dat wij aan alles, wat er thans nog aan duinen is overgebleven, een degelijk bestaan konden verzekeren. Dan zouden we weer aan de duinen kunnen denken met bewondering, liefde en dankbaarheid, in plaats van zooals nu met wrevel en schaamte.